

ÖZEL GİDER İNDİRİMİ SİSTEMİNE GÖRE VERGİ İADESİ SİSTEMİ

SAKIP ŞEKER *

A. VERGİ YÜKÜNE İLİŞKİN BAZI GERÇEKLER

Anayasa'nın 73. maddesinde, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır denilmek suretiyle, Devlet çok önemli bir görev üstlenmiştir. Ayrıca, Anayasa'mız herkesi mali gücüne göre vergi vermekle yükümlü tutmaktadır. Mali güce göre vergilendirme; bireylerin, mali ekonomik ve kişisel durumlarının dikkate alınarak vergilendirilmesi demektir.

Vergilendirmede dikey ve yatay adaleti gerçekleştirmek için uygulanan tekniklerden birisi de vergi iadesi yöntemidir.

Ülkemizde toplam efektif vergi yükü oranı (Gelir Vergisi + Kurumlar Vergisi /GSYİH) 1993 yılında (125.763 milyar TL/1.708.722 milyar TL.) % 7,36 oranında gerçekleştiği halde, aynı yıl içinde asgari ücretlinin efektif vergi yükü (Gelir Vergisi/Brüt Ücret Tutarı) % 19 olmuştur. Aynı yılda toplam vergi yükü oranı ise (Vergi Gelirleri/GSYİH) % 20,6 olmuştur. Asgari ücretlinin harcamaları sırasında ödediği çeşitli vergiler de dikkate alındığında, toplumda en az ücret elde eden bir kişinin vergi yükünün toplam vergi yükünün üstünde olduğu görülmektedir. Sosyal güvenlik primleri ve diğer kesintiler de dikkate alındığında asgari ücretlinin vergi yükü (dolaylı vergiler hariç) % 36,7'ye çıkar-ken, toplam vergi yükü (parafiskal gelirler dahil) % 25,6'da kalmaktadır.

Öte yandan, vergi gelirlerinin % 40'ını oluşturan gelir vergisinin % 85'i tevkifat esasına göre tahsil edilmekte olup, tevkifat suretiyle toplanan vergilerin % 5556'sı da ücretlilerden kesilmektedir. (1)

Ayrıca, ücret üzerinden kesilen tasarrufu teşvik kesintisi ve hesaplanan konut edindirme yardımı gibi fonlar da ücretliler üzerindeki vergi yükünü artırmaktadır.

Gelir dağılımındaki dengesizlik ve bozukluklar bir yana vergi yükündeki ücretliler aleyhine olan bu göstergeler ücretin vergilendirmesinde bazı yeni tedbirlerin uygulamaya konulmasını zorunlu hale getirmiştir.

B. ÖZEL GİDER İNDİRİMİ SİSTEMİ (ÖĞİS)

1. Genel Açıklama

Bilindiği gibi 1984 yılında yürürlüğe giren 2978 Sayılı Vergi İadesi Kanunu ile toplumun hemen hemen her kesimine harcamalarının karşılığında belli oranda vergi iadesi ödemesi yapılmaktadır. Vergi iadesi ödemelerinin bütçe giderleri içinde önemli bir gider kalemi olması ve haksız vergi iadesi ödemelerinin önüne geçilmemesi ve belge düzeninin yerleşmesine beklenen katkıyı sağlamaması gibi nedenlerle 2978 Sayılı Kanun'a göre yapılmakta olan vergi iadesi yönteminin değiştirilmesine ve kapsamının daraltılmasına neden olmuştur.

30.12.1993 Gün ve 3946 Sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 63. maddesine eklenen 5 no.lu bent uyarınca ücretlilerin kendisi, eşi ve çocukları ile ilgili eğitim, sağlık, gıda, giyim ve kira harcamalarının yıllık tutarının 1/3'ü ücretin safi tutarının tespitinde indirim konusu edilebilecektir.

Sadece ücret gelki elde eden mükelleflere tanınan bu yeni düzenlemeden yararlanmak isteyenler ertesi yıl ihtiyari olarak verecekleri beyannameye göre, yıl içinde tevkif suretiyle hesaplanan vergiden, beyana göre hesaplanacak vergi arasındaki fark, ya mükellefe iade edilecek veya ertesi yıl ödeyeceği (kesilecek) vergiden mahsup edilecektir.

Ücretlilerin vergilendirilmesi ile ilgili bu yeni sistem 2978 Sayılı Vergi İadesi Kanunu'na göre yapılan vergi iadesi uygulamasını (emekliler hariç) kaldırdığı ve iade edilecek verginin ücretliye bir yıl sonra ödenecek olması nedeniyle çeşitli tepkiler almış olup, Hükümet kanundaki yetkisini kullanarak, bu yeni sistemi bir süre ertelemiştir. Ancak son ekonomik istikrar tedbirleriyle birlikte

1.5.1994 tarihinden itibaren emekli, dul, yetim ve malûllük aylığı alanlar hariç vergi iadesi uygulamasına son verilmiştir. Ücretliler için ise GVK'nın 3946 Sc/ıh Kanun ile değişik 63/5. maddesi yürürlüğe konulmuştur.

2. Özel Gider indirim Sistemi'nin Özellikleri

Özel gider indirimi ile ilgili olarak kanunda beş önemli husus sayılmıştır.

1. Özel gider indirimi sadece ücretlilerin yararlanabileceği bir indirim olup, harcamaya göre hesaplanacak tutar matrahtan indirilecektir.
2. Harcama Türkiye'de yapılmış olacak ve vergiye tabi gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinden alınmış belgelerle tevsik edilecektir.
3. Özel gider indirimine sadece eğitim, sağlık, gıda, giyim ve kira harcamaları konu edilecektir.
4. indirim tutan kanunda beirtilen harcamalar toplamının 1/3'ü olarak hesaplanacaktır.

5. indirim tutan harcamanın yapıldığı yıla ait ücretin yıllık vergi matrahının % 3 5'ini geçemeyecektir. Bakanlar Kurulu % 35 oranını sifra kadar indirmeye ayrıca, harcama konulan harcama ve ücret tutarları itibariyle farklı oranlar tesbit etmeye yetkilidir. Bakanlar Kurulu % 35 oranını 1994 yılı gelirlerine uygulanmak üzere %23'e indirmiştir.(2)

Öte yandan, indirim tutarının yıllık vergi matrahının % 35'ini geçemeyeceği şeklinde kanunda yer alan hükmün Bakanlar Kurulu'nca kanundaki yetkiye dayanılarak % 23'e indirilmesinin nedeni, 1994 yılının ilk dört ayında vergi iadesinin 2978 Sayılı Kanun'a göre aylık olarak ödenmesidir. Aksi halde, 1995 ve daha sonraki yıllarda da bu oranın bu şekilde düşük tutulması halinde, ücretlilerin vergi yükünü bu yeni sistem ile hafifletmek mümkün olmaz.

3946 Sayılı Kanun ile yapılan bu son düzenleme, ücretin vergilendirilmesinde hem "ayırma prensibi"nin uygulanmasına hem de daha adil bir vergi sisteminin kurulmasına yardımcı olacak bir niteliğe sahiptir. Ancak, enflasyonun yüksek seviyede seyretmesi, ileride iade olarak alınacak meblağın değerini reel olarak düşürmektedir. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için matrahtan indirilecek miktarın oranı artırılarak enflasyon nedeniyle ortaya çıkacak kayıp önlenebilir.

Bu sistemin diğer bir özelliği ise, gelir unsurları arasında vergiye tabi olmayan gelirleri olanların mevcut vergi iadesi sistemine göre, vergi iadesi tutarının oldukça azalacak olmasıdır. Kanuna göre, yapılacak özel gider indirimi, matrahın % 35'ini geçemeyecektir. Özellikle kamuda çalışan ve gelirlerinin büyük bir kısmı özel hizmet ve benzeri tazminata dayanan memurların hesaplayabileceği özel gider indirimi son derece düşük seviyede kalmaktadır. Çünkü bu durumda olanların vergi yükleri daha azdır. Tabii bu durum vergi adaleti (yatay adalet) yönünden daha adil bir yaklaşımdır. Ancak, olay yeni uygulama ile mevcut vergi iadesi sistemine göre ücretlinin eline biraz daha fazla para geçip geçmeyeceği konusunda düşünülmektedir.

Aşağıda aylık brüt ücreti 7 milyon lira olan bir işçinin mevcut vergi iadesi sistemine ve özel gider indirimi sistemine (ÖGIS) göre yararlanabileceği vergi iade miktarları karşılaştırmalı olarak hesaplanmıştır.

3. Özel Gider İndirimi Sisteminde Vergi İadesinin Hesabı

Aylık brüt ücreti 7 milyon lira olan bir ücretlinin, ele geçen gelirinin tamamını yasaya uygun şekilde belgelendirmesi halinde alabileceği vergi iadesi tutarının hesabı aşağıdaki gibi yapılacaktır.

1. Brüt Ücret	7.000.000x12=	84.000.000
2. İndirimler		21.024.000
- Özel indirim	600.000x12 =	7.200.000
- SSK Primi	912.000 x 12 =	10.944.000
- T. Teşvik Fonu	140.000 x 12 =	1.680.000
- Sendika Aidatı	100.000 x 12 =	1.200.000
	21.024.000	
3. Matrah (Vergiye Tabi Gelir)		62.976.000
4. Gelir Vergisi (% 25)		15.744.000

5. Kesintiler Toplamı		29.904.000
SSK Primi	10.944.000	
- Tas. Teşvik Kes.	1.680.000	
- Sendika Aidatı	1.200.000	
- Damga Vergisi	336.000	
- Gelir Vergisi	<u>15.744.000</u>	
	29.904.000	
6. Elegeçen Net Ücret		54.096.000
7. Özel Gider indirimine Esas Tutar (Tavan)		22.041.000
(62.976.000 x % 35)		
8. Harcamalar Toplamı		54.096.000
9. Harcamaların 1/3'ü		18.032.000
10. Özel Gider indirimi Tutar		18.032.000
- Önceki Matrah	62.976.000	
- Özel Gider indirimi	<u>18.032.000</u>	

- Düzeltilmiş Matrah	44.944.000	
- Hesaplanması Gereken GV	11.236.000	
- Bordro Üzerinden Kesilen GV	<u>15.744.000</u>	
11. ladesi veya Mahsubu Gereken Gelir Vergisi		4.508.000
12.1994 Yılı için iade Tutan (% 23 oranına göre)		3.621.000

1994 yılı için vergi indirimine esas tutarın hesabında % 23 oranı uygulanacağından, söz konusu ücretlinin özel gider indirim tutan (62.976.000 x % 23=) 14.484.000.TL'yi geçemeyecektir. Bu durumda iade tutan 3.621.000TL. olabilecektir.

Ancak, yukarıdaki hesaplama; ele geçen ücretin tamamının gıda, sağlık, giyecek, eğitim ve kira için harcandığı ve belgelendirildiği varsayımına göre yapılmıştır. Gerçekte harcamaların bir kısmı belgelendirilemeyecek (şehir içi ulaşım, pazar vb.) bir kısmı özel gider indirimine konu edilemeyecek (dayanıldı tüketim malı harcamaları, sigara, içki, benzin... gibi), gelirin bir kısmı da tasarruf edilecektir. Hesaplamamızda sözkonusu edilen ücretlinin ele geçen gelirin 2/3'ünü yasaya uygun şekilde belgelendirdiği varsayırsa (54.096.000 x 2/3 = 36.064.000 TL.) sağlanan vergi iadesi 3.005.000 TL. olmaktadır. Hesaplamaya ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

4. OGİS'de Gelirin 2/3'ünün Harcanması Durumunda Vergi ladesinin Hesabı

Aylık brüt ücreti 7 milyon lira olan ücretlinin eline geçen net ücretin 2/3'ünü harcama belgesine bağlaması halinde yeni sisteme göre alabileceği vergi iadesi tutan aşağıdaki gibi olmaktadır.

1. Harcanan Gelir (54.096.000x2/3)		36.064.000
2. Özel Gider indirimi Tavanı (62.976.000 x % 35)		18.032.000
3. Özel Gider indirimi Tutan (36.064.000 x 1/3)		12.021.000
- Önceki Matrah	62.976.000	
- Özel Gider indirimi	<u>12.021.000</u>	
- Düzeltilmiş Matrah	50.995.000	
- Hesaplanması Gereken GV	12.738.000	
Bordro Üzerinden Kesilen GV	<u>15.744.000</u>	
4. ladesi veya Mahsubu Gereken GV.		3.006.000

5. 2978 Sayılı Kanuna Göre Vergi İadesinin Hesabı ve ÖGİS'in Karşılaştırılması

Bilindiği gibi 2978 Sayılı Kanun'a göre yapılan vergi iadesinin hesabında, ilk 200.000 lira için % 13,8 oranında, bu tutarın üzerindeki harcamanın ise % 5'i oranında vergi iadesi hesaplanmaktadır. Buna göre hesaplanan vergi iade tutarları aşağıda gösterilmiştir.

1. Seçenek : (Gelirin Tamamının Harcanması Halinde)	
200.000 x 12 = 2.400.000 x% 13.8=	331.200
(12 Aylık) + $\frac{51.696.000}{54.096.000} \times \% 5 =$	+ 2.584.800
Toplam iade Tutan (Yıllık)	2.916.000
2. Seçenek: (Cebrin 2/3'ünün Harcanması Halinde)	
200.000 x 12= 2.400.000 x% 13.8=	331.200
(12 Aylık) + 33.664.000 x % 5 =	+ 1.683.200
36.064.000	
Toplam İade Tutan	2.014.400

Mevcut vergi iadesi sistemi ile ÖGİS'in karşılaştırılması sonucunda ücretlinin vergi yükü ve net vergi iadesi avantajı yandaki gibi olmaktadır.

TABLO 1 Vergi İadesi Karşılaştırması (% 35 oranına göre)

Harcama Kanuna Göre	ÖGİS'de	2978 Sayılı Seçenekleri Fark	Oran (Artış)
1.		2.916.000	54.6
Seçenek		2.014.000	49.2
2.			
Seçenek			

ÖGİS mevcut vergi iadesi sistemine göre 1. seçeneğe göre toplam gelir vergisi yükünde ücretliye % 54.6,2. seçenekte ise % 49.2 oranında avantaj sağlamaktadır. Ancak, ÖGİS'de iade geç ödeneceği için enflasyon yeni sistemin avantajını gölgelemektedir.

6. Özel Hizmet Tazminatı veya Benzeri Tazminat Alan Kamu Personelinin ÖGİS'e ve 2978 Sayılı Kanuna Göre Alabileceği Vergi İadesinin Karşılaştırılması

Özel gider indiriminin amaçlarından birisi mevcut vergi iadesi sistemini denetim altına alarak devletin bu yöndeki giderlerini azaltmaktır. (3) Çünkü yeni sisteme göre kağıt üzerinde ücretlinin daha fazla avantajlı olduğu görülmekte ise de uygulamada bunun fazla geçerli olamayacağı söylenebilir.

Mevcut uygulamada ticari, zirai ve mesleki kazanç sahipleri de vergi iadesinden faydalandığı halde ÖGİS sadece ücret geliri elde edenlere yöneliktir. Ancak, bu sistemden en çok avantaj sağlayacak olanlar, elde ettikleri gelirin hemen hemen tamamı vergiye tabi olan ücretli kesimdir. Diğer bir ifade ile ücret geliri elde etmekle birlikte, gelir unsurları arasında vergiye tabi olmayan gelir elde edenler yeni sisteme göre, teorik olarak fazla avantajlı görülmemektedir. Amaç ücretlilerin vergi yükünü hafifletmek olduğuna göre sistemdeki bu anlayışı normal karşılamak gerekir. Ancak, konuya ücretli cephesinden bakıldığında, ücretliler yeni sistemin kendi gelirlerine net bir katkı getirip getirmeyeceğine bakacaktır. Vergilendirmede herkesi aynı ölçüde memnun etmenin mümkün olmadığı da bilinmektedir. Bazı eleştiriler olsa bile, önemli olan vergi sisteminin bütünlüğü ve vergi mükellefleri arasındaki yatay ve dikey adaleti sağlayacak mekanizmaların sistemde bulunmasıdır.

Aşağıda gelirinin (maaş) önemli bir kısmı özel hizmet tazminatı olan bir memurun yeni sisteme göre vergi iadesinden ne ölçüde yararlanabildiği incelenmiştir.

1. Brüt Maaş (Yıllık) (16.216.000 x 12 =)	194.592.000
2. İndirimler	133.692.000

- Özel indirim	$600.000 \times 12 = 7.200.000$	
- Emekli Sandığı K.	$1.054.000 \times 12 = 12.648.000$	
- Tas. Teşvik Fonu	$324.000 \times 12 = 3.888.000$	
- Özel Hizmet Tazm.	$9.163.000 \times 12 = 109.956.000$	
	<u>133.692.000</u>	
3. Matrah (Vergiye Tabi Gelir)		60.900.000
4. Gelir Vergisi <		15.225.000
5. Kesintiler Toplamı		32.539.000
- Emekli Sandığı K.	12.648.000	
- Tas. Teşvik Kes.	3.888.000	
- Damga Vergisi	778.000	
- Gelir Vergisi	<u>+ 15.225.000</u>	
	32.539.000	
6. Elegeçen Net Maaş		162.053.000
7. Özel Gider indirimine Esas Tutar (60.900.000 x % 35)		21.315.000
8. Harcamalar Toplamı (Harcanabilir Gelir)		162.053.000
9. Harcamaların 1/3'ü (162.053.000 x 1/3)		54.017.000
10.Özel Gider indirimi Tavanı (Matrahın % 35'i)		21.315.000
11.Faydalanılabilecek Özel Gider indirimi (60.900.000 x % 35)		21.315.000
- Önceki Matrah	60.900.000	
- Özel Gider indirimi	<u>21.315.000</u>	
12.Hesaplanan Yeni Matrah	39.585.000	
13.Hesaplanan Gelir V. Bordro Üzerinden kesilen GV		9.896.000
14.ladesi veya Mahsubu Gereken Gelir Vergisi		15.225.000
		5.329.000

Brüt maaşın içinde gelir vergisine tabi olmayan gelir unsurlarının (özel hizmet tazminatlarının) bulunması halinde, özel gider indiriminin gelir vergisi matrahına bağlı olarak hesaplanması nedeni ile, mükellefin fazla harcama yapması durumunda bile en çok 60.900.000 TL. tutarındaki harcaması vergi iadesinde değerlendirilebilecektir. Bu durumda olan bir kamu görevlisi, elinde harcayabileceği net geliri 162.053.000 TL. olduğu halde, yaptığı harcamaların ancak 60.900.000 TL. lık kısmını vergi iadesinde kul' lanabilecektir. Bu sınırlama özel tüketim indirimi yoluyla vergi iadesi sisteminin mantığına uygundur. Ücret geliri elde edenler arasındaki vergi yükü yönünden varolan eşitsizlik (yatay eşitsizlik) bu suretle bir miktar giderilmiş olmaktadır.

3946 Sayılı Kanun'la getirilen özel tüketim indirimi ve vergi iadesi sistemi daha çok, gelirlerinin tamamı vergiye tabi olan işçiler ile alt gelir grubundaki memurlar için oransal olarak daha avantajlı olmaktadır.

Söz konusu memurun 1994 yılı için yararlanabileceği özel gider indirimi tutan (60.900.000 x % 23=) 14.007.000 TL. olup, alabileceği vergi iadesi 3.501.000 TL. olacaktır.

Yukarıda belirtilen kamu görevlisinin eski ve yeni sisteme göre alabileceği vergi iadesi tutan gelirinin tamamını veya 2/3'ünü harcamasına ve belgelendirmesine göre aşağıdaki gibi olmaktadır.

a. 2978 Sayılı Kanuna Göre Vergi İadesi Tutarı

2978 Sayılı Vergi ladesi Kanunu'na göre yukardaki bölümde belirtilen ve özel hizmet ve benzeri tazminat alan memurun gelirinin tamamını veya gelirinin 2/3'ünü harcaması halinde alabileceği vergi iadesi tutan aşağıdaki gibi olmaktadır.

1. Seçenek: (Gelirin Tamamının Harcanması Halinde)

	<u>Harcanan Gelir (TL)</u>	<u>iade (TL)</u>
200.000 x 12	2.400.000 x % 13.8	331.200 TL.
(12 Aylık) '	+ 159.635.000 x % 5	+ 7.982.650TL.
TOPLAM	162.053.000	8.313.950TL.

2. Seçenek: (Gelirin 2/3'ünün Harcanması Halinde)

200.000x12	2.400.000 x% 13.8	331.200TL.
(12 Aylık)	+ 105.635.000 x % 5	+ 5.281.750TL.
TOPLAM	108.035.000	5.612.950TL.

b. Özel Gider indirimine Göre Vergi ladesi Tutarı

Ücret gelirleri içinde önemli miktarda özel hizmet tazminatı gibi gelir vergisine tabi olmayan kamu görevlisinin (memur) gelirinin tamamını yasada belirtilen şartlarda belgelendirmesi halinde 2978 Sayılı Vergi ladesi Kanunu'na göre en fazla 8.313.850 TL., yeni sisteme göre matrahın % 35'i geçilemeyeceği için 5.329.000 TL. vergi iadesi alabilecektir. Aynı memurun gelirinin 2/3'ünü belgelendirmesi halinde mevcut sisteme göre en fazla 5.612.950 TL., yeni sisteme göre ise yine 5.329.000 TL. vergi iadesi alabilecektir. Diğer bir ifade ile örnekte verilen memur, yeni sisteme göre harcamalarının en fazla 60.900.000 TL.lık kısmı için vergi iadesi alabilecektir. Çünkü gelirinin kalan kısmından gelir vergisi kesilmemişim Vergi kesilmeyen kısım için iade yapılmamaktadır.

TABLO 2
Özel Hizmet Tazminatı Alan Memurun
Vergi İadesi Karşılaştırması (% 35 oranına
göre)

Harcama Seçenekleri	2978 Sayılı Kanuna Göre	ÖGİS'de	Fark	Oran (Azalış)
1.	8.313.850	5.329.000	2.984.850	() %35.90
Seçenek 2.	5.612.950	5.329.000	283.950	() % 5.05
Seçenek				

C. ÖGİS'İN ÜCRETLİLERİN VERGİ YÜKÜNE ETKİSİ

Vergi iadesi uygulamasının amaçlarından birisi alım satım işlemlerinde belge düzeninin yerleşmesinde vatandaşlardan da faydalanarak kayıtdışı ekonominin önlenmesine yardımcı olmak, ikincisi ise ücretliler üzerindeki ağır ve adil olmayan vergi yükünü belli ölçüde hafifletebilmektir. ÖGİS'e göre ücretliler iadeye konu harcamalarının % 7,5'ini vergi iadesi olarak alabilecektir. Bu oran, ücreti üzerinden % 3035 oranında vergi kesilenlerde daha da yüksek olacaktır. Harcamalar içinde gıda, giyecek, eğitim ve kiranın payı yüksek olmakla birlikte, notmal olarak hiç bir ücretli (asgari ücretli hariç) gelirlerinin tamamını belirtilen gıda, giyecek, eğitim ve kiraya harcamaz. Bu nedenle en yüksek seviyede iade karşılaştırmaları pratikte fazla uygulanabilirliği olmayan bir durumdur. Ancak, iki farklı sistemi karşılaştırmak ve üzerinde bir değerlendirme yapabilmek için başka çare yoktur. Aşağıdaki Tablo : 3'de iki vergi iadesi sisteminin ücretliler üzerindeki vergi yüküne etkisi incelenmiştir. **Tablonun ilk sütunundaki ücret tutarı asgari ücretin yıllık tutarıdır.** Diğer sütunlardaki ücretler ise farklı gelir gruplarındaki ücretlileri ifade etmektedir.

TABLO 3
3946 SAYILI KANUNLA GETİRİLEN ÖZEL
GİDER İNDİRİMİ SİSTEMİNİN ÜCRETLİLER
ÜZERİNDEKİ
VERGİ YÜKÜNE ETKİSİ VE 2978 SAYILI KANUN
İLE KARŞILAŞTIRILMASI

1. BRÜT					
Ücret (Yıllık)	29.970.000	48.000.000	60.000.000	120.000.000	
240.000.000					
2. İNDİRİMLER					
TOPLAMI (a+b+c)	11.995.200	14.880.000	16.800.000	20.548.560	22.948.560
a. SSK Primi	4.195.800	6.720.000	8.400.000	10.948.560	10.948.560
b. Tas. Teş. Kesintisi	599.400	960.000	1.200.000	2.400.000	4.800.000
c. Özel indirim	7.200.000	7.200.000	7.200.000	7.200.000	7.200.000
3. VERGİ	17.974.800	33.120.000	43.200.000	99.451.440	
MATRAHI (12)	217.051.440	4.493.700	8.280.000	10.800.000	
4. GELİR VERGİSİ	26.085.000	64.718.000			
4.493.700	119.880	192.000	240.000	480.000	
8.280.000		960.000			
5. DAMGA					
VERGİSİ					
(1X%04)	119.880	192.000			

6. ELEGEÇEN NET ÜCRET (1 (a+b+4+5)	20.561.220	31.848.000	39.360.000	80.086.440	158.573.440
7. VERGİ ORANI (ORTALAMA)	% 25	% 25	% 25	% 26.22	% 29.81
8. VERGİ YÜKÜ KESİNTİLER/BRÜT ÜCRET	% 31.39	% 33.65	% 34.40	% 33.26	% 33.92
9. VERGİ İADESİ (MEVCUT)	1.239.250	1.803.600	2.179.200	4.215.550	8.139.850
10. MEVCUT VERGİ İADELİ VERGİ YÜKÜ	%	% 29.89	% 30.76	% 29.74	% 30.53
27.25					
11. ÖZEL GİDER İNDİRİMİ (3x%35<6x1/3)	6.291.180	10.616.000	13.120.000	26.695.600	52.857.000
12. ÖZEL GİDER SONRASI MATRAH (311)	11.683.620	22.504.000	30.080.000	72.755.840	164.194.440
13. GELİR VERGİSİ	2.920.905	5.626.000	7.520.000	18.188.960	46.128.054
14. VERGİ İADESİ YENİ (413)	1.572.795	2.654.000	3.280.000	7.896.040	18.499.945
15. VERGİ YÜKÜ KESİNTİLER/BRÜT ÜCRET (a+b+5+13/1)	% 26.14	% 28.12	% 28.93	% 26.68	%
26.21					
16. VERGİ İADESİ AVANTAJI (149)	333.545	850.400	1.100.800	3.680.490	
10.360.096					
17. VERGİ YÜKÜ İNDİRİMİ (815)	% 5.25 % 7.71	% 5.53	% 5.47	% 6.58	
18. YENİ SİSTEMİN NET AVANTAJI (1015)	% 1.11 % 4.32	% 1.77	% 1.83	% 3.06	

D. ÖZEL GİDER İNDİRİMİ YOLUYLA VERGİ İADESİ YÖNTEMİNİN ELEŞTİRİSİ VE YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER

Türk Vergi Sistemi'nin adil olmadığı, gelir vergisinin ücretliler üzerinde yoğunlaştığı, ücret gelirlerinin vergilendirilmesindeki kaynakta kesinti yönteminin idari kolaylığı da fırsat bilinerek ücretlilerin vergi yükünün aşın derecede yüksek tutulduğu; bu durumun gelir dağılımını bozduğu gibi kayıtdışı ekonominin de gelişmesine neden olduğu ve bu çarpık yapının varolan adaletsizliği daha da artırdığı bilinmekte ve kabul edilmektedir.

işte bu bağlamda ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde farklı bir yöntem olarak yürürlüğe konulan özel gider indirimi yönteminin, Türk Vergi Sistemi'nin daha çağdaş bir yapıya kavuşturabilmesi ve yukarıda sayılan olumsuzlukların asgariye indirilebilmesi için tartışılmasında yarar görmekteyiz.

OGIS Hakkında Şunlar Söylenbilir:

- Vergide beyan esası, çağdaş ve modern bir yöntemdir. Birçok gelişmiş sanayi ülkesinde ücretliler de diğer gelir sahipleri gibi beyanname vermektedir. Bu yöntemle kaynaktan kesinti nihai vergileme olmaktan çıkmaktadır.
- Kaynakta vergi kesme sistemi mükellefin şahsını doğrudan kavrayamadığı için ada etsiz olmaktadır. İade ve beyan sistemi bu sakıncayı ortadan kaldırmakta ve daha gerçekçi bir vergileme öngörmektedir.
- Yeni sistem ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde "ayırma prensibi"nin özel bir uygulaması olarak nitelenebilir.
- Beyanname verme vatandaşlık ve vergi bilincinin gelişmesine katkıda bulunacağı için ücretlilerin kamu harcamalarının yapılmasında daha duyarlı olmalarını sağlar.
- Mükellef demokrasisini geliştirir.
- Vergi ödeme ve ödediği vergiyi bilme eylemi, kişileri toplumsal olaylara karşı daha uyarlı yapar.
- İyi işleyen bir iade ve beyanname sistemi kamunun toplam gelirlerini artırabilir. Ayrıca beyanname sisteminde mükelleflerin beyannamelerinin vergi idaresi tarafından denetimi yapılabilir. (Ancak, 3946 Sayılı Kanun'da vergi iade beyannamelerinin yine eskiden olduğu gibi işverene verileceği belirtilmektedir. Bize göre beyannameler vergi idarelerine verilmelidir. Belki ilk zamanlar işverenlerin bu konuda vergi idaresine yardımcı sağlanabilir.)
- Özel gider indirim sistemi Tablo 3'de görüldüğü gibi **ücretlilerin vergi yükünü hafifletmektedir. Ancak, bu etki enflasyonun olumsuz etkisi karşısında reel değildir.**
- Gelirlerini yıllık beyanname ile bildiren ticari, zirai ve mesleki kazanç sahiplerine de bazı özel harcamalarını yıllık kazançlarından indirebilme hakkı tanınmalı, ancak bunlarda oran ve miktarlar beyan edilecek gelire bağlı olarak sınırlandırılmalıdır.
- Ücretlilerin vergi yükünün daha da aşağıya çekilmesi için gerek harcama türleri gerekse kanunda belirtilen oranlar artırılmalıdır. Örneğin, indirim esas tutar yapılan harcamanın % 40 veya % 50'si olabilir. Bu durumda vergi yükü daha aşağı çekilebilecektir.
- Vergi iadesi uygulamasının başarısı haksız vergi iadesine imkan tanıyamamakla gerçekleştirilebilir. Bu nedenle yapılacak idari düzenlemelerde bu konu üzerinde özellikle durulmalı ve iadelerin mümkün olduğu ölçüde nakten yerine mahsuben yapılması sağlanmalıdır. Özellikle vergi mükellefi olmayan kişi ve kurumlardan (Kamu kurumları dahil) alınacak belgelerin vergi iadesine, konu edilmemesi ve kanundaki bu yöndeki hükmün titizlikle uygulanması sağlanmalıdır.
- Sonuç olarak; gelir dağılımının düzeltilmesi yönündeki sosyal ve ekonomik politikaların ortaya konulmadığı ve ücretlerin reel olarak hızla düştüğü bir ortamda vergi yükünün birkaç puan hafifletilmesi, ücretli kesim yönünden fazla bir değer ifade etmeyecektir

(*) Maliye Bakanlığı, Gelirler Başkontrolörü

(1) Sakıp ŞEKER, **Türkiye'de Ücretliler Üzerindeki Vergi Yükü**, Türk Harblş Sendikası Yayını, Ankara, 1994. (Bu yazımızın hazırlanmasında adı geçen çalışmamızdan geniş ölçüde yararlanılmıştır.)

(2) Bakanlar Kurulu'nun 1.4.1994 Gün ve 94/5371 Sayılı Kararı 5.1.1994 Gün ve 21896 Sayılı R.G.'de yayınlanmıştır. Öte yandan iade işleminin usul ve esaslarını belirleme yetkisi Maliye Bakanlığı'na ait olup, Bakanlık bu

konuda henüz bir tebliğ çıkarmamıştır.

[\(3\)](#) 1993 yılında yapılan vergi iadesi tutarı **13.872 Milyar TL.'dir.** (Kamu Hesapları Bülteni, Aralık 1993)

